

แนวทางการอนุรักษ์ต้นหิี ชุมชนดงตันหิี ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

The Conservation Guidelines for the Velvet Tamarind in
the Dong Ton Yee community, Yarang Subdistrict,
Rawaeng District, Pattani Province

อาหามะ กาซอ¹, อนุกุล ตันสุพล² และอภิรดี สรวีสูตร³
Ahamad Kasor¹, Anukul Tansupol² and Apiradee Saravisutra³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์ต้นหิี ชุมชนดงตันหิี ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี โดยการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหิี การศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นหิี และแนวทางการอนุรักษ์ต้นหิี ซึ่งวิเคราะห์จากการรวบรวมเอกสาร การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการสำรวจสภาพปัจจุบันของต้นหิีในชุมชนดงตันหิีพบว่าต้นหิีส่วนใหญ่มีสุขภาพดีสามารถให้ผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ต้นหิีส่วนใหญ่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีอายุมากกว่า 100 ปี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับต้นหิีพบว่าต้นหิีมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการส่งเสริมให้มีการปลูกต้นหิีเพิ่มขึ้นเพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับแนวทางการอนุรักษ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ การดูแลรักษาทรัพยากรต้นหิีที่มีอยู่ให้คงอยู่ตลอดไป การปลูกต้นหิีเพิ่มเพื่อทดแทนต้นหิีที่หายไป และการปลูกฝังความรู้และคุณค่าของการอนุรักษ์ต้นหิีแก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน

คำสำคัญ : ต้นหิี, การอนุรักษ์ต้นหิี, ชุมชนดงตันหิี

Abstract

This research is a qualitative study aimed at exploring conservation strategies for the Velvet Tamarind in the Dong Ton Hye community, Rawaeng Subdistrict, Yarang District,

¹ นักศึกษาเอกภูมิศาสตร์ หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ahamadkasor.0452@gmail.com (corresponding author)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, anukul.t@psu.ac.th

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, apiradee.sa@psu.ac.th

Pattani Province. The study is divided into three parts: creating a map to show the location of the Velvet Tamarind, examining the relationship between the community and the Velvet Tamarind, and identifying conservation strategies for the Velvet Tamarind. The analysis is based on a review of documents, field surveys, and in-depth interviews. The findings are presented in a descriptive format.

The survey results on the current condition of Velvet Tamarind in the Dong Ton Yee community revealed that most of the Velvet Tamarind are in good health and continue to produce fruit. The majority of the Velvet Tamarind have naturally grown and are over 100 years old. The relationship between the community and the Velvet Tamarind reveals that the Velvet Tamarind plays a significant role in the livelihood of the people in the community. In addition, the community encourages the planting of more Velvet Tamarind to preserve them as a food source for the community and to develop them into a conservation-based tourism attraction. The conservation strategies can be divided into three main approaches: 1) preserving the existing Velvet Tamarind resources to ensure their long-term sustainability, 2) planting more Velvet Tamarind to replace those that have been lost, and 3) instilling knowledge and the value of conserving Velvet Tamarind in the younger generation of the community.

Keywords: Velvet Tamarind, Conservation of the Velvet Tamarind, Dong Ton Yee community

1. บทนำ

ลูกหยีเป็นผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง มีรสเปรี้ยวอมหวาน เปลือกสีดำ เนื้อในสีแดงส้ม เป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง ขนาดใหญ่สูงใหญ่คล้ายต้นยางนา มีอายุยืนนับร้อยปีและสามารถเจริญเติบโตได้เองตามธรรมชาติ ต้นหยีมีมากในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ในที่ดอน ป่า หรือเชิงเขา โดยจะพบมากในภาคใต้ตอนล่าง นราธิวาส ยะลา ปัตตานี โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่จะพบในอำเภอยะรัง ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในอดีตการปลูกต้นหยีมักปลูกเพื่อแสดงแนวเขตที่ดินหรือที่สวนของตนเอง หรือนำไม้มาสร้างบ้าน จากบันทึกและเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาพบว่า เรื่องราวของลูกหยีปรากฏในเพลงกล่อมเด็กเป็นภาษามลายูท้องถิ่น ดังนี้ “โตะแซยาแลยลิ้มอ ยาแงลูปอเวะกายี” แปลว่า “ผู้เฒ่า ไปเที่ยวเมืองยะรัง ตอนกลับอย่าลิ้มลูกหยีนะ” จากบันทึกดังกล่าวจึงเป็นหลักฐานได้ว่าลูกหยียะรังมีอยู่ในพื้นที่มาแต่อดีต และนำภูมิปัญญาของการเก็บรักษาผลลูกหยีและวิธีการแปรรูป พัฒนามาเป็นหลากหลายรูปแบบ จากสินค้าพื้นถิ่นสู่สินค้าประจำจังหวัด ซึ่งปรากฏในคำขวัญของจังหวัด “บุดูสะอาด หาดทรายสวย รวยน้ำตก นกเขาดี ลูกหยี

อ้อย หอยแครงสด” ด้วยคุณภาพและรสชาติที่เข้มข้นแตกต่างจากพื้นที่อื่นอันเป็นสูตรดั้งเดิมที่ถ่ายทอดกันมา ทำให้ลูกหอยะรังได้รับความนิยมในการซื้อไปรับประทานหรือเป็นของฝากจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป (สถาพร ศรีสังข์และศรีน มณีโชติ, 2542)

ปัจจุบันต้นหอยในจังหวัดปัตตานีค่อย ๆ ลดน้อยลง เนื่องจากสาเหตุ ต้นหอยใช้เวลาในการให้ผลผลิต ต้นขนาดสูงยากต่อการเก็บผลผลิต การเก็บลูกหอยนั้นจะเก็บปีเว้นปี ต้นหอยเป็นไม้เนื้อแข็งจึงนิยมมาสร้างบ้าน และที่สำคัญคือ ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ ทว่า บ้านปูลาตะเยาะขอ หมู่ที่ 5 ตำบลระแว้ง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เป็นที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเรียกว่า ชุมชนดงต้นหอย เป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์พื้นที่การปลูกต้นหอยไว้เป็นบริเวณกว้าง มีการอนุรักษ์ต้นหอยตั้งแต่บรรพบุรุษจนมาถึงรุ่นลูกหลานซึ่งได้ร่วมกันสืบทอดการอนุรักษ์แห่งเดียวของในจังหวัดปัตตานี และเป็นแหล่งที่มีต้นหอยมากที่สุดในพื้นที่ อำเภอยะรัง โดยเปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยววิถี ที่มีต้นหอยักษ์โบราณอายุถึง 400 ปี ซึ่งน่าจะมียุคมากที่สุดในประเทศไทย ชุมชนร่วมมือกันรักษาความภาคภูมิใจ เรื่องราวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของตนไว้ ชุมชนได้ทำการแปรรูปลูกหอยกันมาหลายชั่วอายุคน และยังคงพัฒนาผลผลิตลูกหอยและแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ลูกหอยะรังในรูปแบบต่าง ๆ (สุริสุตร์ เกียรติพงศ์พินิจ, 2546)

ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาของการอนุรักษ์ต้นหอยดังกล่าว จึงสนใจศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ต้นหอย เพื่อเป็นชุมชนตัวอย่างเป็นแนวทางของการอนุรักษ์ต้นหอย และเป็นประโยชน์ในการศึกษาความสำคัญระหว่างต้นหอยกับคนชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหอยในพื้นที่ชุมชนดงต้นหอย
- 2.2 การศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนดงต้นหอยกับต้นหอย
- 2.3 แนวทางการอนุรักษ์ต้นหอยในพื้นที่ชุมชนต้นหอย

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

3.1 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนานจนได้เป็นข้อสรุปของความรู้ที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ภูมิปัญญาไทยยังเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานจวบจนถึงปัจจุบัน องค์

ความรู้ของภูมิปัญญา หมายถึงศาสตร์ ส่วนที่เป็นศิลป์ หมายถึงความรู้ อันทรงคุณค่าที่ผู้คนคิดค้นขึ้นมา ซึ่งไม่ใช่เกิดจากสมองอย่างเดียว แต่เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึกและจิตวิญญาณ และ เป็นฐานของวัฒนธรรมที่ได้สะสมประสบการณ์มาจากการดำรงชีวิตการสืบทอดต่อ กล่าวได้ว่า คนใดที่อยู่รวมกลุ่มกันมานานย่อมมีวัฒนธรรมของกลุ่มฉะนั้นเมื่อสังคมได้อยู่รอดมานานจะต้องมีภูมิปัญญาของตน (มานิช วามานนท์และคณะ, 2538)

นอกจากนี้ พินิตนาฏ วิสุทธิธรรม และคณะ (2539) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญา ไว้ว่าหมายถึงความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ที่สามารถนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สามารถช่วยพัฒนาชีวิตสังคมและธรรมชาติ ตัวอย่างภูมิปัญญาผักพื้นบ้านหมายถึงการใช้เป็นยาและอาหาร สำหรับภูมิปัญญาผักพื้นบ้านของไทยได้มีความสำคัญกับวิถีชีวิตคนไทย ผักพื้นบ้านกับสังคมไทยเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่โบราณแต่นำเสียดายที่มนุษย์สามารถคิดค้นเครื่องมือที่ช่วยทุ่นแรงจนเกิดเป็นเทคโนโลยีต่างๆ อันทันสมัยแต่ต้องแลกด้วยการสูญเสียธรรมชาติอันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต

รูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดย องค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) ยาและอาหารเป็นความรู้ที่มนุษย์ต้องรู้ว่าจะระบบนิเวศบริเวณนั้นมีอะไรที่สามารถกินได้ บาง ซึ่งส่วนมากจะได้รับการถ่ายทอดจากแม่ส่วนเรื่องยาสมุนไพรอาจเป็นเรื่องที่คนสนใจพิเศษ

2) ระบบการผลิต การจัดการทรัพยากรดูแลระบบการผลิต ปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อการดำรงชีพ และรูปแบบความสัมพันธ์สังคมเพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากร

3) ประเพณีความเชื่อ การแสดงออกของการใช้กฎระเบียบข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเพื่อการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า ตระหนักถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธรรมชาติเป็นพื้นฐานศีลธรรม

4) วิธีคิด เป็นสิ่งที่เกิดจากการลองผิดลองถูกจนตกผลึก เป็นวิธีคิดที่ฝังแน่นใจจิตใจและแสดงออกผ่านคุณค่าวัฒนธรรมเกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่นิยมใช้กันปัจจุบัน มีดังนี้

4.1) การบอกเล่าบรรยาย เป็นการอธิบายผ่านคำพูดซึ่งจะต้องมีผู้รู้ที่มีความรู้และผู้รับฟังในการบันทึกสาระสำคัญตามไป

4.2) การสาธิต หมายถึง ผู้ถ่ายทอดมีการกระทำพร้อมอธิบายไปพร้อมกันเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์เชิงรูปธรรม

4.3) การปฏิบัติจริงหมายถึง การให้ผู้รับการถ่ายทอดปฏิบัติโดยมีผู้ถ่ายทอดคอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข

4.4) วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อตนเอง เป็นการรวบรวมประสบการณ์และนำเสนอในรูปแบบสื่อวิธีนี้เป็นการเอื้อต่อการเรียนรู้และทำการเข้าใจด้วยตัวเองมากที่สุด

4.5) การถ่ายทอดโดยแหล่งเรียนรู้เป็นการจัดแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเปิดกว้างสำหรับทุกคน ทุกเวลา วิธีนี้รวมถึงการรวบรวมเป็นตำราด้วย

4.6) วิธีการถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ หมายถึง การนำการแสดงที่คนนิยมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ ผู้รับก็จะได้รับความเพลิดเพลิน

4.7) วิธีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและสื่อต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ชุดความรู้ที่เกิดจากการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ของคนในอดีตรวมกับปัจจุบันในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งสามารถส่งทอดเป็นรุ่นต่อรุ่นและสามารถใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตได้ (สุชาติ สุวรรณกรณ์, 2555)

3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ

แนวคิดในการจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินกึ่งสาธารณะกึ่งส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติได้วิวัฒนาการมาขึ้นในยุค 1990 เป็นต้นมา โดยในปี 2009 Oliver E. Williamson ได้นำหลักธรรมาภิบาลทางเศรษฐกิจกับทรัพย์สินที่เป็น ทรัพย์สินของชุมชน เช่น ป่าไม้ ประมง และระบบชลประทานโดยชุมชนท้องถิ่นหรือกลุ่มผู้ใช้ ซึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่ในหลาย ๆ สังคมชนบทโดยไม่จำเป็นต้องมีกฎระเบียบจากทางการ ไม่จำเป็นต้องมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว และไม่จำเป็นต้องอาศัยกลไกตลาด โดยอาศัยหลักการ 8 ประการคือ

- 1) การกำหนดขอบเขตชัดเจน สามารถกันบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่มีสิทธิ์เข้ามายุ่งได้เด็ดขาด
- 2) การมีกฎระเบียบในการจัดสรร และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนตนอย่างเหมาะสม เช่น เตาเตียม หรือเป็นธรรมแก่ทุกคนถ้วน
- 3) การดำเนินการตัดสินใจใด ๆ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มหรือหลักการเสียงส่วนใหญ่
- 4) การกำกับดูแลอย่างมีประสิทธิภาพของสมาชิกกลุ่ม หรือผู้รับผิดชอบแทนสมาชิกกลุ่ม
- 5) การมีบทลงโทษเบาหนักเป็นลำดับขั้นสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบกลุ่มหรือชุมชน
- 6) การมีกลไก เครื่องมือเพื่อแก้ไข/ยุติข้อขัดแย้งที่ใช้อย่างง่ายและไม่แพง
- 7) ความมุ่งมั่นของชุมชนเป็นที่ยอมรับของผู้มีอำนาจระดับสูงขึ้นไป
- 8) ในกรณีที่ “ทรัพยากร” มีขอบเขตกว้างและปรากฏสิทธิซับซ้อนในหลายระดับ มีการใช้รูปแบบองค์กรที่ให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับล่าง (จารุณี ภิรมวงศ์, พันธุ์ทิพย์ นนทรี, กมลทิพย์ เรารัตน์และอภิชาติ ส่องแสงจันทร์, 2560)

3.3 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เทศบาลตำบลหนองหญ้าลาด (2566) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ว่าควรมีการเริ่มจาก

3.3.1 ปลุกฝังแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

- 1) การตระหนักถึงปัญหา โดยการกระจายให้ผู้คนรับรู้เกี่ยวกับปัญหาในวงกว้าง ด้วยการใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งทางออนไลน์และออฟไลน์

- 2) การส่งเสริม ให้คนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่
- 3) การสนับสนุนโครงการ งานวิจัย หรือการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว

ผลักดันให้เกิดการต่อยอดนำไปใช้จริง

3.3.2 การอนุรักษ์ทรัพยากร คือการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพได้ประโยชน์สูงสุด โดยแนวทางที่นำมาปรับใช้กับงานวิจัยในครั้งนี้คือ

1) ป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ขั้นตอนนี้คือการดูแลไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย รวมไปถึงควบคุมและป้องกันของเสียให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด ออกกฎหมายมาบังคับใช้ เพื่อบริหารทรัพยากร

2) ฟื้นฟูทรัพยากรที่สูญเสียไปในเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรสามารถเสื่อมลง ได้จากการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เกือบถึงผลผลิตมากเกินไปหรือบ่อบริโภคเกินไป เราจะต้องฟื้นฟูทรัพยากรที่ถูกทำลายให้กลับเป็นปกติ ก่อนจะนำไปใช้ต่อไป

3) ศึกษาต่อยอดเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากปัจจุบัน มีเทคโนโลยี และงานวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย ข้อมูลบางอย่างอาจเก่าเกินไป โดยสิ่งสำคัญที่สุดคือ “การศึกษา” โดยเฉพาะทรัพยากรรอบตัวเรา เมื่อเข้าใจการดำเนินงาน ความเป็นไปและวิธีการจัดการแล้ว ก็ จะยิ่งทำให้เราตระหนักและสามารถดำเนินการอนุรักษ์ได้ดีขึ้น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลประกอบด้วย 1) การสำรวจภาคสนาม และศึกษาสภาพปัจจุบันของต้นหิ โดยการใช้การเก็บ พิกัด และบันทึกภาพ และ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดย กลุ่มตัวอย่าง คือตัวแทนชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ ผู้ศึกษา เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งเกณฑ์ในการเลือก คือ มีความเชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับต้นหิในแง่มุมต่างๆ และบุคคลที่มีบทบาทในชุมชน เช่น หัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์ใน ชุมชน โดยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเชิง ลึกวางแผนการสัมภาษณ์โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นมาของ ต้นหิกับวิถีชีวิต ความสำคัญของต้นหิ ประโยชน์ แนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูที่เคยทำมาในอดีต และอนาคตที่ ต้องการดำเนินการต่อไป และการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับต้นหิ แนวทางการอนุรักษ์ต้นหิของ ชุมชน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้จากการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์จากคำถามและ

จัดกลุ่มประเด็นสำคัญของคำถามในแต่ละส่วนที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน ความเป็นมาของต้นหยิกับวิถีชีวิต ความสำคัญของต้นหยิกับ ประโยชน์ แนวทางอนุรักษ์ และพื้นที่ที่เคยทำมาในอดีต และอนาคตที่ต้องดำเนินการต่อไป และการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับต้นหยิกับ แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยิกับของชุมชน

4.3 การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของแผนที่ที่แสดงตำแหน่งของต้นหยิกับในปัจจุบัน และการนำเสนอผลการสัมภาษณ์แบบพรรณนา

5. สรุปผลการวิจัย

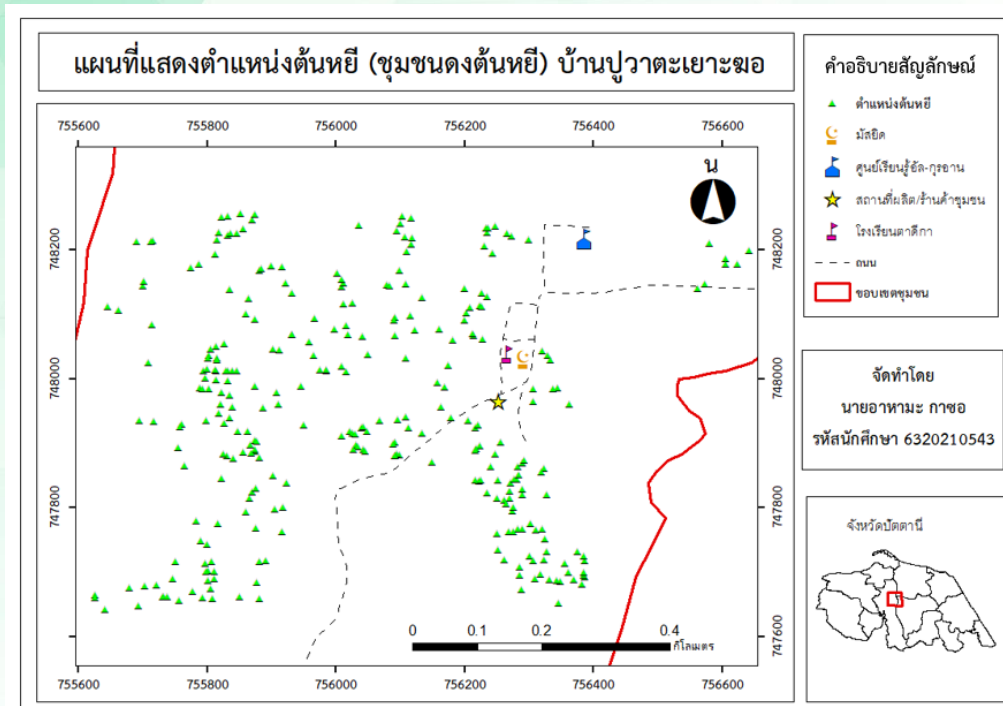
การศึกษาครั้งนี้สรุปผลการศึกษาได้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

5.1 การทำแผนที่แสดงตำแหน่งของต้นหยิกับ

สภาพปัจจุบันของต้นหยิกับ ชุมชนดงต้นหยิกับ โดยทั่วไปอยู่ในสภาพดี แข็งแรง มีความหนาแน่นกระจายอยู่ทั่วชุมชน สามารถให้ผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ต้นหยิกับส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี ต้นหยิกับที่พบส่วนใหญ่เป็นต้นหยิกับที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และบางส่วนปลูกเพื่อเป็นหลักบอกเขตที่ดินของคนในอดีต ปัจจุบันมีการปลูกต้นหยิกับเพิ่มขึ้น เพื่อทดแทนต้นหยิกับที่หายไป ผลจากการสำรวจพิกัดต้นหยิกับ สามารถเก็บพิกัดต้นหยิกับทั้งที่ให้ผลผลิตและยังไม่ได้ผลผลิตทั้งหมด 311 ต้น (ดังภาพที่ 1)

ปัญหาที่พบแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) ต้นหยิกับที่มีอายุน้อยกว่า 5 ปี บางส่วนอยู่ในสภาพทรุดโทรมเนื่องจากขาดการดูแลรักษา ไม่ได้รับน้ำอย่างเพียงพอ อาจทำให้เกิดโรคเหี่ยวเฉา ต้นหยิกับที่ไม่ได้รับปุ๋ยอย่างเพียงพอ อาจทำให้เกิดโรคใบเหลือง 2) ต้นหยิกับที่อายุมากบางต้นได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น พายุ ลมแรงทำให้ต้นที่มีขนาดใหญ่มีแตกหักของกิ่ง พายุเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ต้นหยิกับที่มีขนาดใหญ่ตาย และบางส่วนตายจากการเกิดโรค โรคที่พบได้บ่อยในต้นหยิกับ ได้แก่ โรครากรเน่า และโรคตายพราย โรคเหล่านี้เกิดจากเชื้อรา

ปัจจุบัน ชุมชนดงต้นหยิกับ (บ้านปูลาตะเยาะขอ) ได้ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ต้นหยิกับ โดยได้มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต้นหยิกับขึ้น เพื่อดูแลรักษาต้นหยิกับให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการออกสำรวจต้นหยิกับที่ทรุดโทรม เพื่อดำเนินการดูแลรักษาหรือปลูกทดแทน นอกจากนี้ ชุมชนยังส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ต้นหยิกับ เช่น การรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาต้นหยิกับในพื้นที่ทำกินของตนเอง การปลูกต้นหยิกับเพิ่ม และยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในการให้ความรู้ในเรื่อง วิธีการดูแลรักษาที่ถูกต้องและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น ปุ๋ย ยาพ่น รวมถึงกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ลูกหยิกับของชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ตำแหน่งต้นกล้วยที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ในพื้นที่ชุมชนดงต้นกล้วย
ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

5.2 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นกล้วย

การขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้มีความต้องการขยายพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อด้านทรัพยากรชาติที่มีอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะต้นกล้วย จากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนบ้านปูวาตะเยาะขอในอดีต ต้นกล้วยมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ทำยา ทำอุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน เป็นต้น ในอดีตพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก สมัยก่อนเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ ก่อนที่ชาวบ้านเข้ามาอาศัยและขยายพื้นที่สร้างที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน “สมัยก่อนรอบ ๆ ชุมชนเป็นพื้นที่นา เมื่อเข้าช่วงฤดูฝนน้ำจะท่วม ทำให้ชุมชนสภาพกลายเป็นเกาะ หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ปูลา ส่วนคำว่า ตะเยาะขอ คือชื่อบุคคลในอดีตที่ก่อตั้งชุมชนเป็นคนแรก และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ในอดีตพื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์มาก ผลไม้ที่พบเจอได้ส่วนใหญ่ คือ ต้นกล้วย ” (นายโมฮัมหมัดรอสดี มะมิง, ผู้ให้สัมภาษณ์) ต้นกล้วยมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากในชุมชนมีต้นกล้วยเป็นผลไม้เด่น และมีมาหลายชั่วอายุคน ดังนั้นต้นกล้วยมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อชุมชน เพราะต้นกล้วยส่วนใหญ่ในชุมชนมีอายุมากกว่าร้อยปี “ชาวบ้านมีความผูกพันตั้งแต่เด็ก เนื่องจากเกิดมาต้นกล้วยก็มีอยู่แล้ว สามารถหารายได้จากต้นกล้วยได้ตั้งแต่เด็ก เช่น รับจ้างเก็บและแกะเปลือกกล้วย ” (นายโมฮัมหมัดรอสดี มะมิง, ผู้ให้สัมภาษณ์) ในอดีตชาวบ้านตัดต้นกล้วยขายหรือตัดเพื่ออุปกรณ์ใช้ในบ้าน เช่น แก้ว ไม้ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งนำมาสร้างบ้าน เพราะต้นกล้วยเป็นไม้เนื้อแข็ง ต้นกล้วยเป็นไม้มีราคาแพง

และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ในอดีตจึงสามารถนำต้นหยีจำหน่ายได้ และนำผลหรือเงินมาไถ่คืนได้ ปัจจุบันมีส่วนน้อยมากที่เจ้าของต้นหยีหรือแถบไม่มีเลยที่นำต้นหยีมาจำหน่าย ถึงแม้ส่วนใหญ่ต้นหยีภายในชุมชนจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่ต้นหยีบางส่วนชาวบ้านในอดีตปลูกเพื่อเป็นหลักเขตที่ดิน

ภาพที่ 2 ลักษณะทั่วไปของต้นหยีในพื้นที่ศึกษา

ที่มา : ผู้วิจัย (2567)

ตั้งแต่อดีตวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิต ที่อยู่อาศัยก็ใช้การตัดไม้จากป่าภายในชุมชนมาสร้างบ้าน วิถีชีวิตของชาวบ้านยังนิยมการหาของกินเป็นผลไม้ป่า ซึ่งผลไม้ป่าที่มีมากคือต้นหยี จึงทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับต้นหยี เนื่องจากเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นกับวิถีชีวิตที่มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินจนเกิดผูกพันและเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของต้นหยีที่มีในชุมชน

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับต้นหยีในปัจจุบันยังคงมีความสำคัญไม่เปลี่ยนแปลง ชาวบ้านยังคงนิยมรับประทานลูกหยีสด หรือนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากขึ้น เช่น ลูกหยีกวน ฉาบ น้ำลูกหยี ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนได้ นอกจากนี้ ชุมชนยังส่งเสริมให้มีการปลูกต้นหยีเพิ่มขึ้น เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งอาหารของชุมชน ต้นหยียังมีบทบาทสำคัญในด้านการท่องเที่ยว ชุมชนดงต้นหยีได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับต้นหยีและวิถีชีวิต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ความผูกพันระหว่างต้นหยีกับคน เป็นการพึ่งพาอาศัยการที่ต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกันโดยเปรียบเสมือนคนที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และธรรมชาติพึ่งพาคน ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ซึ่งต้นหยีก็เหมือนเป็นตัวกลางที่ทำให้ทุกคนในครอบครัวและรวมถึงชาวบ้านภายในชุมชนเองที่ทำให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ส่วนต้นหยีก็ต้องพึ่งพาคนในการเจริญเติบโต และในอดีตชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากต้นหยีมากมาย เช่น การปลูกเพื่อบอกหลักเขตที่ดิน ปัจจุบันชุมชนได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว จากการอนุรักษ์ต้นหยีและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรฯ ทำให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ลูกหยี หรือแม้แต่จากการนักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าภายในชุมชน และในปัจจุบันต้นหยียังมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนในจังหวัดปัตตานี แต่เผชิญปัญหาหลายประการ จำเป็นต้องมีแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจนและยั่งยืน เพื่ออนุรักษ์ต้นหยีไว้ให้กับคนรุ่นต่อไป

จากความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและต้นหยีนั้น ต้นหยีมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์เอาไว้และมีความสำคัญอย่างมาก ต้นหยีเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในการทำอาหาร การทำยา หรือแม้กระทั่งใช้เป็นวัสดุในการสร้างบ้านนอกจากนี้ ต้นหยียังมีบทบาทในการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน ดังนั้น การอนุรักษ์ต้นหยีเอาไว้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ แต่ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสภาพแวดล้อมอีกด้วย

สาเหตุของการอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนบ้านปูลาตะเยาะขอ

- 1) เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และต้องการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและวิถีชีวิตของคนในอดีตไว้ให้ลูกหลานได้สานต่อในอนาคต
- 2) เห็นถึงความสำคัญของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากต้นหยีที่สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

5.3 แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีชุมชนดงต้นหยี (บ้านปูลาตะเยาะขอ)

การอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนดงต้นหยีเป็นเรื่องที่ได้รับการให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากต้นหยีมีสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ต้นหยีและกำหนดกฎในการดูแลรักษาเป็นขั้นตอนสำคัญที่ชุมชนดงต้นหยีได้กระทำเพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนนี้สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

5.3.1 อนุรักษ์โดยการดูแลรักษาทรัพยากรที่มีอยู่

จากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในรูปแบบการดูแลรักษาทรัพยากรต้นหยีที่มีอยู่ของชุมชน คือ การอนุรักษ์ต้นหยีในชุมชนดงต้นหยี โดยสร้างความเข้าใจในการรักษาและดูแลต้นหยีในระยะยาวของชุมชนโดยรวม โดยการเน้นการปฏิบัติตามวิธีการที่เหมาะสมเพื่อรักษาสภาพของต้นหยี ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันการเกิดโรค การใส่ปุ๋ย หรือการใช้สารเคมีเพื่อป้องกันและรักษาโรคของต้นหยี เพื่อให้สภาพแวดล้อมสำหรับการเจริญเติบโตของต้นหยีเป็นไปอย่างดีที่สุด การอนุรักษ์ต้นหยีของชุมชนไม่เพียงแต่เป็นการดูแลและรักษาต้นหยีเหล่านี้เพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นการสร้าง ความเข้าใจและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นหยีที่มีอยู่ในชุมชน ผลจากการอนุรักษ์ต้นหยีอาจส่งผลต่อความเข้าใจของชุมชนในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในอนาคต การมีสวนยางพารา สวนทุเรียน และ

สวนสาธารณะอินโดร่วมกับการต้นหยาในธรรมชาติ เป็นตัวอย่างการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในชุมชน

ทั้งนี้ การมีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ต้นหยาและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้คนในชุมชนมีการตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์มันได้อย่างเป็นระบบและนำไปสู่การรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนสำหรับลูกหลานรุ่นต่อไปในชุมชน การรักษาทรัพยากรต้นหยาไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของบุคคลเดียว แต่เป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนในการรักษามันให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เมื่อมีการอนุรักษ์เกิดขึ้นในชุมชน ทุกภาคส่วนคนในชุมชนก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ผลของการทำการขยายพื้นที่เกษตรพร้อมกับอนุรักษ์ต้นหยา ทำให้คนเริ่มตระหนักถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ช่วยกันรักษาไว้ให้ลูกหลาน

5.3.2 การปลูกเพิ่มเพื่อเพิ่มจำนวนต้นหยา

การสัมภาษณ์พบว่า วิธีการอนุรักษ์โดยการปลูกเพิ่มต้นหยาของชุมชนบ้านปูลาตะเยาะขอแบ่งออกเป็น 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการทาบกิ่ง คือการทาบกิ่งแบบนี้ทั้งต้นตอและกิ่งพันธุ์ดี ต่างก็ยังมีรากและยอดทั้งคู่ มักใช้ในการทาบกิ่งไม้ผลที่รอยแผลประสานกัน

ขั้นตอนการทาบกิ่ง

1.1) เลือกต้นและกิ่งพันธุ์ดี ในบริเวณที่จะทาบมีขนาดพอๆ กันและมีลักษณะเรียบตรง
1.2) เลือกกิ่งพันธุ์ดีให้ขนาดใกล้เคียงกับต้นตอ เชือนกิ่งพันธุ์ดีให้เข้าในเนื้อไม้เฉียงขึ้นไปยาวประมาณ 2 นิ้ว ตัดส่วนปลายของเปลือกไม้ที่เชือนไว้เหลือประมาณ 1/2 นิ้ว

1.3) เชือนต้นตอทำในลักษณะเดียวกัน และมีความยาวเท่ากันกับแผลบนกิ่งพันธุ์

1.4) มัดต้นตอและยอดพันธุ์ดีเข้าด้วยกัน โดยนำต้นตอประกบเข้ากับกิ่งพันธุ์ดี จัดให้แนวเนื้อเยื่อเจริญสัมผัสกันมากที่สุด

1.5) พันรอบรอยแผลด้วยพลาสติกให้แน่น

2) วิธีการเพาะเมล็ด คือการนำเมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการคัดคุณภาพมาปลูกจนกระทั่งเมล็ดงอกเป็นต้นกล้า และเจริญเติบโตแข็งแรงแล้ว จึงย้ายต้นกล้าไปปลูกในพื้นที่ต้องการ

ขั้นตอนการเพาะเมล็ด

2.1) เตรียมดินใส่ไว้ในถุงหรือกระถางแล้วทำหลุมไว้สำหรับหยอดเมล็ดพันธุ์

2.2) หยอดเมล็ดลงในถุงหรือกระถางแล้วกลบดินโดยโรยดินทับเมล็ดพันธุ์

2.3) นำถุงหรือกระถางเพาะเมล็ดไปไว้ในที่ร่ม แล้วรดน้ำให้ชุ่มเป็นประจำทุกวันในเวลา

ตอนเช้า

2.4) เมื่อต้นกล้าเติบโตจึงเคลื่อนย้ายไปปลูกในที่ที่เตรียมไว้

5.3.3 การปลูกฝังความรู้และสร้างคุณค่าของต้นหยี

จากการสัมภาษณ์พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีในรูปแบบการปลูกฝังความรู้และคุณค่าของการอนุรักษ์ต้นหยี เป็นหน้าที่ของทุกคนร่วมมือกันอนุรักษ์ต้นหยี ภูมิปัญญา วิถีชีวิตของคนในอดีตของชุมชน เพื่อเผยแพร่หรือให้ความรู้แก่คนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้าศึกษา

เพื่อให้การปลูกฝังความรู้และคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์ต้นหยีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดโครงการและกิจกรรมที่เน้นการศึกษาและการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับต้นหยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีประชากรใช้ประโยชน์จากต้นหยีอย่างมาก เช่น การจัดโครงการสอนสร้างแปลงเพาะปลูก การนำผลิตภัณฑ์ลูกหยีขายในโครงการต่าง ๆ การประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรภาครัฐ เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด และชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างองค์ความรู้และสร้างคุณค่าของต้นหยี นอกจากนี้ยังสามารถสนับสนุนให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นหยีได้อย่างสะดวกสบาย เช่น การสร้างศูนย์เรียนรู้ หรือการจัดทำหนังสือหรือวีดิโอ การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ต้นหยี การอนุรักษ์ต้นหยีไม่เพียงแต่เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นการปลูกฝังความรู้และคุณค่าในการอนุรักษ์ต้นหยีเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ทุกคนเข้าใจและรักษาสืบต่อไปอย่างยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อให้การอนุรักษ์ต้นหยีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนในอนาคต การอนุรักษ์ของชุมชนด้วยการสร้างคุณค่า คือ มีส่วนร่วมและบทบาทในการอนุรักษ์ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ใช้ประโยชน์จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จากทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ดงต้นหยีได้ส่วนรวม ในการร่วมกันอนุรักษ์ลูกหยีอย่างยั่งยืน และสามารถนำมาต่อยอดการนำผลผลิตจากต้นหยีมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น น้ำลูกหยี ลูกหยีฉาบ น้ำพริกลูกหยี ลูกหยีกวน การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้สร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน เป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่ามากยิ่งขึ้น ทุกคนในชุมชนรู้สึกถึงคุณค่าและประโยชน์ของต้นหยี ที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาอนุรักษ์เอาไว้

6. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พืชท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ สนั่น กันเงิน (2550) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากพืชผักท้องถิ่นนอแล จังหวัดเชียงใหม่ จากศึกษาพบว่า สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันและการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชนที่ทำให้พื้นที่ป่าในชุมชนหายไป การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ต้นหยีหวังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ส่วนประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ของต้นหยีกับคนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ ไพรัตน์ จีรเสถียร, จิรัชยา เจียวัก, สวัสดิ์ ไหลภรณ์และศุภกุล เอียดตรง (2564) ที่ศึกษา เหวะห์กาย: วิถีชีวิต ความสัมพันธ์และการอนุรักษ์ของคนในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี นั่นคือความสัมพันธ์ของคนและต้น

หยีในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันด้วยเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีการเพาะต้นหยี เพื่อจำหน่ายซึ่งเป็นการรักษาพันธุ์ต้นหยีของชุมชนและยังเป็นการกระจายต้นหยีไปพื้นที่อื่น ๆ
- 2) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการตัดกิ่งเพื่อที่จะลดผลกระทบต่อการในผลผลิตของลูกหยีจากตัดกิ่งในช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต
- 3) ควรมีการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้มีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อให้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้สืบสานต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- จารุณี ภิรมวงศ์, พันธุ์ทิพย์ นนทรี, กมลทิพย์ เรารัตน์และอภิชาติ ส่องแสงจันทร์. (2560). *โครงการวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนบนพื้นที่สูง*. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).
- เทศบาลตำบลหนองหญ้าลาด. (2566). *9 วิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรแบบง่าย*. สืบค้นจาก <https://nongyalad-local.go.th/wp-content/uploads/2023/07/9-วิธีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร.pdf>
- พนิดนาฏ วิสุทธีธรรม และคณะ. (2539). *รายงานการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชผักพื้นบ้านภาคใต้ในมิติทางวัฒนธรรม*. ม.ป.ท.
- ไพรัตน์ จีระเสถียร, จิรัชยา เจียวัก, สวัสดิ์ ไหลภรณ์และศุภกุล เอียดตรง. (2564). *वेशิกาย: วิถีชีวิตความสัมพันธ์และการอนุรักษ์ของคนในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี*. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. 5(4). 132-140.
- มานิช วามานนท์และคณะ. (2538). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้*. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา.
- โมฮาหมัดรอสดี มะมิง (ผู้ให้สัมภาษณ์). อาหามะ กาซอ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านเลขที่ 35/2 ตำบลระแงง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2566)
- สถาพร ศรีสัจจและศรีน มณีโชติ (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่มที่ 14*. อมรินทร์การพิมพ์.
- สนั่น กันเงิน. (2550). *การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากพืชผักท้องถิ่นบ้านนอแล ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต)ม สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- สุชาดา สุวรรณกรณ์. (2555). วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/380366>
- สุธิสุดร์ เกียรติพงศ์พินิจ (2546). ปัญหาและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกหยีปัตตานี. (สารนิพนธ์ระดับปริญญาตรี). สาขาวิชาภูมิศาสตร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.